

БАЗЕЛЮК В. В.,асистент кафедри кримінального права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 343.59(477)

**ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА ЗНИЩЕННЯ, РУЙНУВАННЯ
АБО ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ (Ч. 2 СТ. 298 КК УКРАЇНИ)**

Стаття присвячена дослідженню об'єктивної сторони знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини. Досліджено форми діяння, причинний зв'язок та наслідки злочину, передбаченого ч. 2 ст. 298 КК України. Запропоновано авторські визначення понять знищення, руйнування та пошкодження об'єктів культурної спадщини. Вироблено пропозиції щодо вдосконалення ст. 298 КК України.

Ключові слова: об'єктивна сторона, знищення, руйнування, пошкодження, об'єкт культурної спадщини.

Статья посвящена исследованию объективной стороны уничтожения, разрушения или повреждения объектов культурного наследия. Исследованы формы деяния, причинная связь и последствия преступления, предусмотренного ч. 2 ст. 298 УК Украины. Предложено авторские определения понятий уничтожение, разрушение и повреждение объектов культурного наследия. Разработаны предложения по совершенствованию ст. 298 УК Украины.

Ключевые слова: объективная сторона, уничтожение, разрушение, повреждение, объект культурного наследия.

The article is devoted to the study of the objective side of the destruction, destruction or damage of cultural heritage objects. The forms of the act, the causal connection and the consequences of the crime, envisaged by p. 2 of a. 298 of the Criminal Code of Ukraine, are investigated. Author's definition of concepts of destruction, destruction and damage of objects of cultural heritage is offered. Proposals on the improvement of a. 298 of the Criminal Code of Ukraine were made.

Key words: objective side, destruction, destruction, damage, object of cultural heritage.

Вступ. Об'єктивна сторона злочину – це зовнішня сторона (зовнішнє вираження) злочину, що характеризується суспільно небезпечним діянням (дією або бездіяльністю), суспільно небезпечними наслідками, причинним зв'язком між діянням і суспільно небезпечними наслідками, місцем, часом, обстановкою, способом, а також засобами вчинення злочину [1, с. 111].

Законодавець закріплення ознак об'єктивної сторони злочину, насамперед, визначає межі дії кримінально-правової заборони, сприяє правильній кваліфікації вчиненого діяння, розмежуванню діяння від суміжних злочинів, а також проведенню профілактичних заходів щодо усунення причин і умов, які сприяють вчиненню злочину [2, с. 59].

Об'єктивну сторону знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини досліджували такі науковці, як В. В. Кузнецов, П. С. Магишевський, В. О. Навроцький, Б. М. Одайник, В. І. Ткаченко та ін. Але, попри це, залишається ряд питань, які потребують вирішення.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження ознак об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 2 ст. 298 КК України, аналіз понять знищення, руйнування та пошкодження об'єктів культурної спадщини, а також вироблення пропозицій щодо вдосконалення ст. 298 КК України.

Результати дослідження. Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 2 ст. 298 КК, полягає у незаконному знищенні, руйнуванні або пошкодженні об'єктів культурної спадщини чи їх частин. Даний злочин законодавець сформулював за ознаками матеріального складу, тому обов'язковими ознаками його об'єктивної сторони є не лише діяння, а й суспільно небезпечні наслідки, а також причинний зв'язок між діянням і зазначеними наслідками.

Тому вважаємо за можливе виділити наступні різновиди кримінально караних діянь, які входять до об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 2 ст. 298 КК: 1) незаконне знищення об'єктів

культурної спадщини чи їх частин; 2) незаконне руйнування об'єктів культурної спадщини чи їх частин; 3) незаконне пошкодження об'єктів культурної спадщини чи їх частин. Розглянемо вищезазначені різновиди діянь більш детально.

Незаконне знищення об'єктів культурної спадщини чи їх частин. Слід зазначити, що нормативно-правові акти не розкривають поняття «знищення об'єктів культурної спадщини». Тому майже всі науковці, які досліджували даний злочин, наводять власні визначення зазначеного терміну. Так, на думку В. О. Навроцького, знищення пам'яток історії або культури полягає у приведенні їх до такого стану, коли об'єкт неможливо відновити, повністю втрачається його цінність [3, с. 839]. В. В. Кузнецов під знищенням розуміє дії, спрямовані на приведення об'єкта у повну непридатність з втратою можливості його відтворення [4, с. 101]. Але, на наш погляд, позиція автора є дещо суперечливою, оскільки він зазначає, що діяння при вчиненні даного злочину може мати як форму дії, так і бездіяльності, а поняття знищення розуміє лише дію. На переконання Б. М. Одайника, знищення – це вплив на пам'ятку – об'єкт культурної спадщини – будь-яким способом, який характеризується повною незворотною втратою нею цінних властивостей і неможливістю використання за цільовим призначенням [5, с. 75].

Хоча зазначені погляди дещо і відрізняються, але всі вони зводяться до того, що при знищенні об'єкт культурної спадщини втрачається повністю і не може бути відновлений. Однак зауважимо, що всі науковці розкривають знищення через такі поняття як приведення пам'ятки до певного стану..., вплив на пам'ятку..., дії, спрямовані на... Варто зазначити, що пам'ятка може бути знищена внаслідок амортизації, впливу на неї сил природи, у результаті порятунку більш цінного блага і т. п. Тому, виходячи із вищенаведених визначень, неможливо відрізнити кримінально-каране пошкодження об'єктів культурної спадщини від правомірного. Зважаючи на це, на нашу думку, заслуговує на увагу визначення поняття «знищення», яке дає Ю. М. Шаньгін. Під знищенням він розуміє протиправний вплив на майно, який виражається у повному позбавленні майна його економічної, господарської цінності, внаслідок чого воно взагалі не може бути використане за своїм цільовим призначенням [6, с. 74]. Вказівка саме на протиправність впливу дає можливість відмежувати правомірне знищення майна від неправомірного.

Тому *знищення ми можемо визначити як протиправні діяння, які призводять до ліквідації, припинення існування предмета, тобто незворотного приведення об'єкта культурної спадщини у повну непридатність для використання за цільовим призначенням.*

Незаконне руйнування об'єктів культурної спадщини чи їх частин. Поняття «руйнування», як і поняття «знищення» у законодавстві не розкривається. Тому визначення зазначеного терміну можна зустріти лише у науковій літературі. Так, на думку П. С. Матишевського, руйнування пам'ятників культури полягає у приведенні їх до непридатного на деякий час стану [7, с. 136-137]. В. О. Навроцький вважає, що руйнування – це заподіяння значних ушкоджень, через що пам'ятка втрачає свою цінність, але може бути відновлена [3, с. 839]. В. В. Кузнецов під руйнуванням розуміє дії, спрямовані на завдання об'єктові серйозних пошкоджень, унаслідок чого об'єкт втрачає свою цінність, проте його можна відтворити [4, с. 101]. Зазначимо, що суттєвої різниці у наведених поняттях немає, всі вони зводяться до того, що при руйнуванні об'єкт культурної спадщини може бути відновлений. На нашу думку, якщо розглядати поняття «руйнування» як ознаку об'єктивної сторони складу злочину, а саме діяння, то можна дати наступне визначення: *руйнування – це протиправні діяння, які призводять до значного пошкодження об'єкта культурної спадщини чи його частини, внаслідок чого об'єкт суттєво втрачає свої властивості, цінність та естетичний вигляд, але може бути відновлений.*

Незаконне пошкодження об'єктів культурної спадщини чи їх частин. Законодавець не дає визначення поняття «пошкодження», як і «знищення» та «руйнування». Тому цей термін розкривається лише науковцями. Так, на думку П. С. Матишевського, пошкодження пам'ятників культури полягає у погіршенні якості або зміні початкового стану чи характеру таких предметів, що призводить до значного зменшення або послаблення їх цінності [7, с. 136-137]. В. О. Навроцький вважає, що пошкодження – це зменшення історичної, культурної та іншої цінності пам'ятки [3, с. 839]. В. В. Кузнецов під пошкодженням розуміє дії, спрямовані на завдання об'єктові будь-яких пошкоджень, які знижують його історичну, наукову, художню чи культурну цінність [4, с. 100-101]. Ю. М. Шаньгін визначає пошкодження як такий протиправний вплив на майно, який виражається у частковому позбавленні його економічної, господарської цінності, внаслідок чого воно не може бути тимчасово (до відновлення) використане за своїм цільовим призначенням [6, с. 70]. Останнє поняття, на нашу думку, видається найбільш вдалим, оскільки вказівка саме на протиправність впливу дає можливість відмежувати втрату майном своїх корисних властивостей внаслідок правомірного його використання від втрати таких властивостей внаслідок неправомірних дій.

Проаналізувавши наведені визначення спробуємо дати власне розуміння поняття «пошкодження об'єктів культурної спадщини». На нашу думку, *пошкодження – це протиправні діяння, які призводять до незначної зміни об'єкта культурної спадщини чи його частини, внаслідок чого об'єкт суттєво не втрачає свої властивості та цінність і може бути відновлений без значних затрат.*

Слід зазначити, що поняття «руйнування» та «пошкодження» не мають суттєвих відмінностей. Вони зводяться до того, що об'єкт культурної спадщини зазнає змін, втрачає деякі свої властивості, але при цьому підлягає відновленню. По суті *руйнування* – це *більш значне пошкодження*. Тому, на нашу думку, від поняття руйнування взагалі можна було б відмовитися і сформулювати ч. 2 ст. 298 КК наступним чином: «Умисне незаконне знищення або пошкодження об'єктів культурної спадщини чи їх частин». Тим більше, що на практиці іноді можуть виникати труднощі з відмежуванням руйнування від пошкодження. Зауважимо, що КК РФ передбачає кримінальну відповідальність лише за знищення і пошкодження пам'ятників історії і культури, а поняття «руйнування» взагалі не використовує.

Дискусійним є питання щодо форми суспільно небезпечного діяння незаконного знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини чи їх частин. Так, В. В. Кузнецов вважає, що діяння при вчиненні цього злочину може мати форму як дії (затоплення, підлив, підпал та ін.), так і бездіяльності (небажання підтримувати пам'ятку власником у належному стані тощо). На його думку, вказівка у ч. 2 ст. 298 КК¹ лише на вчинення злочину як дії викликає сумніви та потребує усунення. Це пов'язано з тим, що частинами 3 та 4 ст. 298 КК² допускається не тільки дія як форма злочину, але й бездіяльність, при цьому йде посилання на частини 1 та 2 цієї ж статті («Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті...») [4, с. 100-101].

Але, наприклад, В. І. Ткаченко стверджує, що об'єктивна сторона вказаного злочину виражається лише у дії [8, с. 70].

Ми вважаємо, що злочин, передбачений ч. 2 ст. 298 КК, може бути вчинений як у формі дії, так і у формі бездіяльності. Вчинення даного злочину у формі дії не викликає ніяких дискусій серед учених, а його вчинення у формі бездіяльності можна пояснити наступним чином. Бездіяльність – це пасивна форма поведінки особи, що полягає у не вчиненні нею конкретної дії (дій), які вона повинна була і могла вчинити у даних конкретних умовах. Бездіяльність тотожна дії за своїми соціальними та юридичними властивостями, тобто вона суспільно небезпечна і протиправна, є свідомим і вольовим актом поведінки людини [1, с. 131]. Відповідно до ст. 17 Закону України «Про охорону культурної спадщини» від 8 червня 2000 р. пам'ятка, крім пам'ятки археології, може перебувати у державній, комунальній або приватній власності. Згідно зі ст. 24 вказаного Закону власник або уповноважений ним орган, користувач зобов'язані утримувати пам'ятку у належному стані, своєчасно провадити ремонт, захищати від пошкодження, руйнування або знищення. А у ст. 27 цього ж Закону зазначено, що у разі, коли пам'ятці загрожує небезпека пошкодження, руйнування чи знищення, власник або уповноважений ним орган, особа, яка набула права володіння, користування чи управління, зобов'язані привести цю пам'ятку до належного стану (змінити вид або спосіб її використання, провести роботи з її консервації, реставрації, реабілітації, музеєфікації, ремонту та пристосування). Лише якщо вищезазначені особи не у змозі виконати розпорядження органу охорони культурної спадщини щодо охорони пам'ятки, орган охорони культурної спадщини може вжити необхідних заходів самостійно (повністю або частково), профінансувавши їх за рахунок спеціальних коштів на фінансування охорони культурної спадщини [9].

З цього слідує, що прикладом злочинної бездіяльності може служити невиконання відповідальними особами своїх обов'язків зі створення необхідних умов для забезпечення збереження об'єктів культурної спадщини. При цьому умовами відповідальності за бездіяльність є: наявність у суб'єкта злочину конкретного обов'язку діяти певним чином та наявність реальної можливості у даній обстановці діяти належним чином [10, с. 78-79; 11, с. 107].

Зауважимо, що у ч. ч. 3-5 ст. 298 КК існує вказівка лише на дію як форму вчинення зазначених діянь. Тому, на нашу думку, доцільно було б внести зміни до зазначених норм, замінивши слово «дії» на «діяння».

Як уже зазначалося, для констатації складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 298 КК, необхідно встановлювати суспільно небезпечні наслідки діяння.

Суспільно небезпечні наслідки – це шкода (збиток), що заподіюється злочинним діянням суспільним відносинам, охоронюваним кримінальним законом, або реальна небезпека (загроза) заподіяння такої шкоди [1, с. 137]. Звідси слідує, що наслідки злочину як такі неможливі без об'єкта. Саме особливості об'єкта потрібно враховувати для визначення змісту та видів наслідків злочину. Як вірно зазначав А. С. Михлін, властивості об'єкта злочину визначають як матеріальний характер наслідків злочину, так і їх правову характеристику [12, с. 15].

Зауважимо, що особливістю злочину, передбаченого ч. 2 ст. 298 КК, є його поліоб'єктність. Звідси слідує, що для даного злочину характерна множинність наслідків. Як вірно зазначив В. М. Ку-

¹ В. В. Кузнецов використовує ст. 298 КК у редакції Закону від 15.04.2008 р. // ВВР України. – 2008. – № 24. – Ст. 236). У новій редакції Закону від 09.09.2010 р. це ч. 3 ст. 298 КК // ВВР України. – 2011. – № 4. – Ст. 22.

² Мається на увазі ст. 298 КК у редакції Закону від 15.04.2008 р. // ВВР України. – 2008. – № 24. – Ст. 236.

дзявцев, множинність наслідків злочину можна пояснити тим, що суспільні відносини, на які посягає злочинець, знаходяться між собою у взаємозв'язку і взаємодії. Будь-які суспільні відносини тісно пов'язані, переплітаються з іншими відносинами у тій самій і суміжних галузях життя, впливають на них, породжуючи, змінюючи або припиняючи ці відносини, і зазнають з їхнього боку такий же вплив. У випадку ураження одних суспільних відносин, неминуче у тій чи іншій мірі страждають й інші, пов'язані з ними відносини. Тому при вчиненні злочину, як правило, шкода завдається кільком видам суміжних суспільних відносин [13, с. 137]. Ця особливість також простежується на прикладі злочину, передбаченого ч. 2 ст. 298 КК. У КК дане діяння міститься у розділі «Злочини проти громадського порядку та моральності», тому насамперед шкода заподіюється зазначеним відносинам. Окрім цього, знищенням, руйнуванням чи пошкодженням об'єктів культурної спадщини шкода завдається і відносинам власності. Вищенаведене викликає необхідність розгляду питання щодо основного та додаткових наслідків, що заподіюються досліджуваним злочинцем.

Суспільно небезпечні наслідки можуть бути поділені на наслідки у вигляді реальної шкоди і наслідки у вигляді створення загрози (небезпеки) заподіяння шкоди. Наслідки злочину різноманітні і можуть відбутися у різних сферах: економіки, виробництва, прав людини, екології тощо. Усі вони поділяються на дві великі групи: наслідки матеріального характеру і наслідки нематеріального характеру [1, с. 137].

У літературі під основними наслідками злочину розуміються негативні зміни в основному об'єкті кримінально-правової охорони [14, с. 42; 15, с. 147], тобто саме ті наслідки, для запобігання яким встановлена дана кримінально-правова норма [14, с. 155]. Зважаючи на те, що безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ч. 2 ст. 298 КК, є суспільні відносини, які забезпечують цілісність та недоторканість об'єктів культурної та археологічної спадщини, що впливають на формування основних принципів морального (духовного) життя суспільства [16, с. 76], то основним суспільно небезпечним наслідком даного злочину є наслідок нематеріального характеру (історичного, культурного), оскільки у разі знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини суспільство втрачає доступ до унікальних результатів творчої діяльності людини. У законі суспільно небезпечні наслідки даного злочину перелічені безпосередньо у диспозиції і позначені тими ж термінами, що і діяння: «знищення, руйнування або пошкодження...». Проте знищення, руйнування і пошкодження об'єктів культурної спадщини можна визначити як протиправні діяння, які призводять до повної чи часткової втрати зазначеними об'єктами своїх властивостей. Тому можна дійти висновку, що наслідком злочину, передбаченого ч. 2 ст. 298 КК, є повна чи часткова втрата об'єктами культурної спадщини своїх властивостей.

Відповідно до ст. 19 Закону України «Про охорону культурної спадщини» від 8 червня 2000 р. кожна пам'ятка має майнову цінність, що обчислюється у грошовій одиниці України. Пам'ятки підлягають грошовій оцінці за нормативами і методиками, що затверджуються Кабінетом Міністрів України [9].

Отже, обов'язковим додатковим наслідком досліджуваного діяння є шкода, яка заподіюється відносинам власності.

Закінченням злочин, передбачений ч. 2 ст. 298 КК, вважається з моменту настання наслідків, а саме повної чи часткової втрати об'єктами культурної спадщини своїх властивостей, тобто спричинення такої шкоди, коли використання зазначених об'єктів взагалі неможливе, або можливе лише після реставрації.

Хоча на думку В. О. Навроцького, закінченням досліджуване діяння є з моменту початку знищення, руйнування або пошкодження пам'яток [3, с. 839]. Вважаємо таку точку зору не зовсім вірною, оскільки, наприклад, початком знищення або руйнування пам'яток буде їх пошкодження. А якщо об'єкт навіть не буде пошкоджений, то відбуватиметься замах на вчинення даного злочину. Тобто винний повинен нести відповідальність за наслідки, що фактично настали. Таке вирішення зазначеного питання стосується лише випадків, коли умисел особи був не конкретизованим. Проте, якщо умисел був спрямований, наприклад, на знищення об'єкта культурної спадщини, але винний особі не вдалося досягти задуманого з причин, що не залежали від її волі, то злочин буде незакінченим. Відповідальність у даному випадку повинна наставати за готування чи замах на знищення об'єкта культурної спадщини чи його частини, тобто за спрямованістю умислу.

Для констатації складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 298 КК, необхідно також встановлювати причинний зв'язок між діянням винної особи та настанням суспільно небезпечних наслідків.

Причинний зв'язок має відповідати наступним умовам:

1) причинний зв'язок має бути розглянутий під час гіпотетичного елімінування (штучного виключення, ізолювання) діяння і наслідку (знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини чи їх частин) від всіх інших явищ, які універсально пов'язані між собою;

2) діяння (знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини чи їх частин) повинно передувати наслідку (повній чи частковій втраті зазначеними предметами своїх властивостей);

3) діяння (знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини чи їх частин) повинне бути *conditio sine qua non* (умовою, без якої не може бути) цього наслідку (повної чи часткової втрати зазначеними предметами своїх властивостей);

4) діяння (знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини чи їх частин), щоб бути причиною, повинно створювати реальну можливість настання наслідків [17, с. 318-320] (повної чи часткової втрати зазначеними предметами своїх властивостей);

5) діяння (знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини чи їх частин) повинне з неминучістю, з необхідністю породжувати наслідки [18, с. 122] (повну чи часткову втрату зазначеними предметами своїх властивостей).

Таким чином, тільки за наявності всіх у сукупності вищезазначених умов буде мати місце причинний зв'язок між діянням винної особи (знищенням, руйнуванням або пошкодженням об'єктів культурної спадщини чи їх частин) та настанням наслідків у вигляді повної чи часткової втрати зазначеними предметами своїх властивостей.

Як уже зазначалося, злочин, передбачений ч. 2 ст. 298 КК, є злочином з матеріальним складом і може бути вчинений як у формі дії, так і у формі бездіяльності. У разі його вчинення шляхом бездіяльності також обов'язковим є встановлення причинного зв'язку між бездіяльністю винної особи та настанням наслідків у вигляді повної чи часткової втрати об'єктами культурної спадщини своїх властивостей.

Першим у радянській літературі підняв питання про причинний зв'язок при бездіяльності відрізняється істотними особливостями. Необхідно встановити, що: 1) на особу був покладений обов'язок вчинити певну дію; 2) невчинення цієї дії викликало або не відвернуло наслідки, передбачені статтею закону як ознаку складу даного злочину [19, с. 57-63]. Ця точка зору підтримується і сучасною доктриною кримінального права.

Слід зазначити, що обов'язок вчинити певну дію або дії (утримувати пам'ятку у належному стані, своєчасно проводити ремонт, захищати від пошкодження, руйнування або знищення) згідно зі ст. 24 Закону України «Про охорону культурної спадщини» від 8 червня 2000 р. покладений на власника або уповноважений ним орган чи користувача [9]. Тому для констатації наявності причинного зв'язку потрібно встановити, що саме невчинення зазначених дій викликало настання наслідків у вигляді повної чи часткової втрати об'єктами культурної спадщини своїх властивостей. При цьому потрібно враховувати вищевказані умови, яким повинен відповідати причинний зв'язок як у разі вчинення злочину шляхом дії, так і шляхом бездіяльності.

Спосіб вчинення даного злочину може бути різним (підпал, вибух, розрізання, затоплення і т. п.). Зауважимо, що спосіб має значення лише у разі вчинення знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини шляхом вибуху, підпалу чи іншим загальнонебезпечним способом, оскільки таке діяння додатково кваліфікується за ч. 2 ст. 194 КК (умисне знищення або пошкодження чужого майна, вчинене шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом). Хоча, на нашу думку, доцільніше було б доповнити ст. 298 КК ч. 4 наступним змістом: «Діяння, передбачені частиною другою або третьою цієї статті, вчинені шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом». При цьому ч. 4 та ч. 5 ст. 298 КК у чинній редакції стали б відповідно ч. 5 та ч. 6.

Місце, час, обстановка та засоби вчинення злочину, на нашу думку, є факультативними ознаками об'єктивної сторони даного діяння, а тому практичного значення для кваліфікації не мають, лише можуть враховуватися при призначенні покарання.

Висновки. На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що знищення об'єкта культурної спадщини – це протиправні діяння, які призводять до ліквідації, припинення існування предмета, тобто незворотного приведення об'єкта культурної спадщини у повну непридатність для використання за цільовим призначенням. Під руйнуванням об'єкта культурної спадщини слід розуміти протиправні діяння, які призводять до значного пошкодження об'єкта культурної спадщини чи його частини, внаслідок чого об'єкт суттєво втрачає свої властивості, цінність та естетичний вигляд, але може бути відновлений. У свою чергу пошкодження об'єкта культурної спадщини – це протиправні діяння, які призводять до незначної зміни об'єкта культурної спадщини чи його частини, внаслідок чого об'єкт суттєво не втрачає свої властивості та цінність і може бути відновлений без значних затрат. Але поняття «руйнування» та «пошкодження» як форми об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 2 ст. 298 КК, не мають суттєвих відмінностей. По суті, руйнування – це більш значне пошкодження, тому від поняття руйнування взагалі можна було б відмовитися. Окрім того, досліджуваний злочин може бути вчинений як у формі дії, так і у формі бездіяльності. Тому, на нашу думку, доцільно було б внести зміни у ч. ч. 3-5 ст. 298 КК, замінивши слово «дії» на «діяння».

Список використаних джерел:

1. Кримінальне право України. Загальна частина : [підручник] / [В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.] ; за ред.: В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-ге вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2015. – 528 с.

2. Борисов В. И. Уголовная ответственность за нарушение правил, норм и стандартов, обеспечивающих безопасность дорожного движения / В. И. Борисов, С. В. Гизимчук. – Х : Консум, 2001. – 160 с.
3. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За заг. ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – Вид. 6, переробл. та доп. – К. : Юридична думка, 2009. – 1236 с.
4. Кузнецов В. В. Злочини проти громадського порядку та моральності : [практ. посіб.] / В. В. Кузнецов – К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2007. – 160 с.
5. Одайник Б. М. Ознаки об'єктивної сторони злочину «Знищення, руйнування або пошкодження пам'яток – об'єктів культурної спадщини» / Б. М. Одайник // Вісник прокуратури. – 2009. – № 12 (102). – С. 73–75.
6. Шаньгин Ю. М. Ответственность за уничтожение или повреждение государственного или общественного имущества по советскому уголовному праву : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Ю. М. Шаньгин ; Харьковский юрид. ин-т. – Х., 1972. – 276 с.
7. Матышевский П. С. Ответственность за преступления против общественной безопасности, общественного порядка и здоровья населения / П. С. Матышевский. – М. : Юрид. лит., 1964. – 158 с.
8. Ткаченко В. И. Квалификация преступлений против общественного порядка : [учеб. пособие] / В. И. Ткаченко. – М. : ВЮЗИ, 1982. – 84 с.
9. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 8 червня 2000 р. // Відом. Верх. Ради України. – 2000. – № 39. – Ст. 333.
10. Пинаев А. А. Курс лекций по общей части уголовного права / А. А. Пинаев. – Книга первая: О преступлении. – Х. : Харьков юридический, 2001. – 289 с.
11. Российское уголовное право. Общая часть : [учебник]. – 2-е изд, перераб. и доп. – М. : Спарк, 2000. – 478 с.
12. Михлин А. С. Последствия преступления / А. С. Михлин. – М. : Юридическая литература, 1969. – 104 с.
13. Кудрявцев В. Н. Объективная сторона преступления / В. Н. Кудрявцев. – М. : Госюриздат, 1960. – 244 с.
14. Борисов В. І. Злочини проти безпеки виробництва: поняття та види. Кримінальна відповідальність за порушення правил ядерної або радіаційної безпеки : [монографія] / В. І. Борисов, О. О. Пашенко. – Х. : СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2006. – 224 с.
15. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина : [підручник]. – 2-ге вид., доповн. і перероб. – К. : Атіка, 2009. – 509 с.
16. Базелюк В. В. Видовий та безпосередній об'єкти знищення, руйнування або пошкодження пам'яток – об'єктів культурної спадщини та самовільного проведення пошукових робіт на археологічній пам'ятці / В. В. Базелюк // Вісник Прокуратури. – 2010. – № 9. – С. 71–77.
17. Трайнин А. Н. Уголовное право. Общая часть / А. Н. Трайнин. – М., 1929. – 395 с.
18. Радутний О. Е. Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розголошення відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю : [монографія] / О. Е. Радутний. – Х. : Ксілон, 2008. – 202 с.
19. Малинин В. Б. Причинная связь в уголовном праве / В. Б. Малинин. – СПб : Юридический центр Пресс, 2000. – 316 с.

